

האדמו"ר מהאלמין רבי שלום יהודה גראס שליט"א חיבר למעלה מאלף ספרים על כל מקצועות התורה

זוהר הצלה

חלק יג

ובו שאלות ותשובות לעם ישראל

מבואר בחז"ל גודל מצות תוכחה ומחאה וחיוב הערבות על כל אחד ואחד מישראל למחות ביד עוברי עבירה, בכל הש"ס בבלי ירושלמי מדרשים זוה"ק, ספרי הראשונים וגדולי אחרונים.

אור הזוהר 290 * אלול תשע"ג

מפעל הזוהר העולמי טל: 0527651911

על מי שלא לומד ומי שלא אומר ללמוד, טוב ליה דלא אתברי בעלמא! ונחשב לו כאילו החזיר את העולם לתהו ובהו וגורם עוני בעולם ואורך הגלות! ובתיקון ל' כתב, שהם גורמים עניות וחבר וביזה והרג ואבדון בעולם, וגורמים לרוחו של משיח שילך מהעולם ולא ישוב! (וכן איתא במס' שבת ל"ג [ע"פ הגר"א בתיקון ל]). - היוצא מכל זה שכל מי שאינו לומד את ספר זוהר הקדוש, הרי גורם לבזה הרב הרג ואבדון לעולם, ואלו עבירות שבין אדם לחבירו שאפילו יום הכיפורים אינו מכפר עליהם, (ס' איפה שלימה). ובאופן כזה אין באפשרותו לקיים עד שירצה את חבירו, מחמת שנאבדו כבר רח"ל. - וכבר יצאו גדולי ירושלים (בראשות כ"ק מרן הגר"ח זוננפלד זצ"ל) וגם הגה"צ חברי הביד"ץ של עדתנו וחתמו בקריאת קודש (תרפ"א, ותרצ"א ותשס"ב-ד) ללמוד את זוהר הקדוש על הפרשה מידי שבוע, ועל כל פנים דף אחד של זוהר ביום.

על כן אנו קוראים לכל המנהיגים, רבנים וראשי ישיבות שליט"א וראשי כוללים שכל רב וראש ישיבה ראש כולל מניד שיעור ומשפיע, שינהג ללמוד בכל יום בבית מדרשו עם כל קהילתו לפני התפילה או אחרי התפילה עמוד אחד זוהר, שלוקח רק דקה, לישועת כלל ישראל, וכן כל בחור בישיבה ואברך ככולל ילמוד לפני התפילה או אחרי התפילה עמוד אחד זוהר ביום. וכן המלמדים ילמדו עם תלמידיהם בכל יום עמוד אחד לפני התפילה כמו"ש בווה"ק (פ' וירא קיח), קרוב לימות המשיח אפלו נערים ידעו נסתרות, וז"ל בתרגום ללשון הקודש: אמר להם רבי שמעון: אין רצונו של הקדוש ברוך הוא בזה שיתגלה לעולם כל כך. וכשיהיה קרוב לימות המשיח, אפילו נערים שבעולם עתידים למצא נסתרות של החכמה ולדעת על ידו קצים וחשבונות, ובאותו הזמן יתגלה לכל.

בוא וראה מה שאמרו חז"ל בירושלמי על שלמה המלך שהיה קודש קדשים, וטעה ועבר על ציווי התורה של לא ירבה... ובגלל זה נטרד ממלכותו: (ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו): תני רבי שמעון בן יוחי עלה ספר משנה תורה ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו רבון העולם, כתבת בתורתך כל דייתיקי שבטלה מקצת בטלה כולה, והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטילין, ודבר ממך אינו בטל, עכ"ל. ואם כן אפילו הגדולי ישראל הכי הכי גדולים אין יכולים לבטל את אחת מן התורה בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל פה, ובווה"ק מצוה אותנו ללמוד זוהר לכל ישראל כדי שנזכה לתשובה אמיתית באהבה תשובה עילאה ונגאל ברחמים, ואם לא שומעים בקול משה רבנו, "אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטילין, ודבר ממך אינו בטל". בוא וראה מה דכתבו בו"ה" פ' נח שכל ענין הגאולה והתשובה תלוי על רישי בנישתא, ואם כן, צריכים כולם להורות לישראל שילמדו זוהר הקדוש, כי אנו מאמינים בני מאמינים שמשה רבנו הוא אדון כל הנביאים, ונבואתו אמת, ולא תשתנה לעולם ח"ו. ובזכות התנא האלוקי הרשב"י תעמוד לכל ישראל להושע בכל הישועות והנחמות, ובדא יפקון מן גלותא ברחמי, אכ"ר.

שאלה: למה הרב כותב באופן חמור וקיצוני כל כך, נגד כל הרבנים הגדולים והראשי ישיבות, וארגונים של מחזירי בתשובה? - **תשובה:** הזוהר בפרשת בראשית דף כ"ח: אומר שכל הת"ח שלא רוצים ללמוד זוה"ק הם הולכים נגד משה רבינו. ועיי"ש בבאור המקדש מלך.

שאלה: למה הרב אומר שדווקא הם אחראים על כל האסונות והצרות? - **תשובה:** בתיקוני זוהר תיקון ל' כתוב על מי שלא רוצה שילמדו זוהר הקדוש: "אוי להם שגורמים עניות וחרב ופגה וחרב ואבדון בעולם, וחרות הוא שמסתלקת היא רוח המשיח".

שאלה: למה יש בחורים שמתקלקלים? - **תשובה:** המהרח"ו כתב בהקדמה לעין חיים שמי שלא רוצה ללמוד זוה"ק עליהם אמר הפסוק: "יָבֵל הַנְּבֻעוֹת הַתְּקַלְקְלוּ" אלו הבחורים התלמידים הקטנים שרואים את מלמדיהם שאינם רוצים ללמוד זוה"ק ותורת הסוד, על כן נבעות אלו נתקלקלו וְלָבָם שָׂרֵשׁ פֹּרְחָה רֵאשׁ וְלַעֲנָה וְעֵלְתָה בָהֶם חֲלוּדַת טֵיט וְרָפָשׁ לְכַפֵּר בְּחֻקֵּי הָאֱמֶת... ואין ספק כי לא יהיה להם חלק בעולם הפא פנוקר בזהר. ועוד כתב שם, כי הכל תלוי בעסק החכמה הזאת, ומניעתנו מלהתעסק בה היא גורמת אחר ועכוב בגן בית מקדשנו ותפארתנו.

שאלה: למה גזירת הגיוס באה? ומי אשם בזה? - **תשובה:** כבר לפני מאה שנה בשנת תרע"ד, תחילת מלחמת העולם הראשונה, כבר כתב המקובל האלוקי רבי יהודה פתייה זי"ע שאחרי שנתמעט לימוד זוהר והקבלה בעולם נגזרו גזירות הגיוס ועוד צרות משונות רח"ל.

שאלה: גזירת הקיצוצים הכלכליים, מי יכול להינצל ממנה? **תשובה:** בוהר הקדוש כתוב שלפני ביאת המשיח הערב רב יעשה צרות ודוחק גדול ללומדי התורה, ויקח מהם מיסים קשים, ובווה"ק ברעיא מהימנא כתוב שלומדי זוהר בהם אין ניסיון, והם נגאלים ברחמים, כי הם אהוביו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. ובקמת פבר הרעיא מהימנא [הוא משה רבנו ע"ה] קצוה אותנו ללמוד זוהר הקדוש דנקא, כי תורת הרשב"י מאיר עד סוף הדורות, וצריך ללמוד ללא הפסק ולא לתת מנוחה לקדוש ברוך הוא עד שיגאלנו (זוהר פנחס ר"ט).

אחינו בית ישראל, עת צרה היא ליעקב, ואין לשקוט בעת הזאת, ידוע לכל שאנו נמצאים עכשיו בסוף הגלות, ורוב הסימנים שכתבו חז"ל בעקבתא דמשיחא כבר נתקיימו, וצרות רבות וגזירות קשות פוקדות את ישראל בארץ הקודש ובעולם כולו, ובפרט הגזירה הנוראה על בחורי ישראל והחינוך הטהור, עם ישראל זקוק לרחמי שמים מרובים, ומן השמים מעוררים אותנו לתשובה, ואין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. - לכן חובה קדושה על כל אחד ואחד ללמוד פרד"ס בכל יום ויום (הארז"ל בשעה"מ), ובלמוד זוהר הקדוש יוצא ידי חובת לימוד הקבלה (כף החיים ס' קנ"ה). כי אם מחסרים את חלק הסוד הרי גורמים פיוד ח"ו בעולמות העליונים והרי לימודם פגום, וכפי שנכתב בתיקוני זוהר (תיקון מג)

ואפילו שפטור מעונש מיתה אם לא יוכיחם מכל מקום מעונש הוכיח תוכיח אינו פטור ואפילו שמוסיף על עונשן אם לא יקבלו הלעיטהו לרשע וימות.

... ועד היכן היא התוכחה? בערכין (פרק יש בערכין) רב אמר עד שיכנו החוטא, ושמואל אמר עד שיקללנו, ורבי יוחנן אומר עד שיעשה לו נזיפה, והלכה כרבי יוחנן לגבי כולו, כדאיתא פ"ק דמסכת ביצה, ואיך אעבירה כזאת דהוא עונש כרת נדה דאורייתא לא יוכיח המוכיח ואומר אני כדאמר רשב"ג בב"ב פ' גט פשוט המעון הזה אם אלן הלילה כלומר אם לא אוכיח המורה הזה המורה שלא כדן ואתעכב הלילה ורחמנא ליצילן מדעתיה דאומר דלאו מיגדר מילתא היא, וקשה לי מאד מההוא בר בי רב איך לא חש אעבירה כזאת, והורה להם ברעועה הוראה והתיר להם העבירה אשר היא חולה רעה והוא לא הגיע להוראה ולא נאזר בגבורה והיה ראוי שלא אכניס עצמי בזה דידיעתי חסרוני ואניח זה לרבנן קשישי מינאי אבל שלא יצא חורבה לעוברי על דברי השלשה החכמים השלמים כתבתי מה שנראה לע"ד, ובשביל הדין והאמת והשלום נמי שלא יהיו אגודות אגודות, גם להוציא מלבם של מסייעתם שלא ראו אור דמורי' להם דיכולו לסלק עצמן מהאי תקנה דאיכא מיגדר מלתא ולכן ראוי לנו להחזיק האמת ושלא לשמוע על ההוא בר בי רב אלא להחזיק הדת לעשות משמרת למשמרת לקיום תורתנו הקדושה ועל רבותינו בקושטדינא ובשלוניקי היהב לכתוב ולגזור על ההוא מורה להם מאן דהוא שלא יקל בדברי החכמים השלמים, ורבותינו יכריעו הדבר לאמתו, ואשר יצא מפייהם כל עדת ישראל יעשו אותה, ואני צעיר שבצעירים תלמיד תלמידיהם פתחתי בדבר ויסתיים ע"פ רבותינו הגדולים, ואמינא הלאו הוא כל שמועותי ברירן לי כהדא דינא דהוכחתי לעיל.

יהי רעוא מן שמיא דחפץ עליון יצליח על רבותינו ועלינו על פי התורה אשר יורנו.

אנא זעירא דמן חבריא העני
בנימין בכה"ר מתנתיה ז"ל ה"ה

[ועיין לעיל בספר מצות מחאה כהלכתה באות ל"ח מ"ש שם משו"ת הרלב"ח תשובה ע"ו, דאפילו אם הוא מסופק אם ישמעו בקולו כשימחה על עוברי ג"כ נענש מטעם ערבות אם לא מוחה; עייש].

נד

דברים נוראים ומפחידים מבעל שו"ת בנימין זאב תשובה (סימן רפב)
בענין תוכחה ומחאה

... ונחזור לנדון דידן דלא לו האנשי' החוטא' דהוכיחם ולא קבלו, מותר לשנאותם, כדאמרינן בפסחים פרק ערבי פסחים "כי תראה חמור שונאך" וגו' והא כתיב "לא תשנא את אחיך בלבבך" אלא מיירי הכא כגון שרואה בו דבר עבירה והוכיחו, ולא קבל ממנו, שמוותר לשנאותו וראוי לנטור להם איבה כיון דח"ה נעשה על ידם, ואמרינן ביומא ריש פר' בראשונה, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוהצדק כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, ופריך והא כתיב "לא תקום ולא תטור", ומשני ההוא בממון הוא דכתיב, ודייקין בממון הוא דלא תטור הא בח"ה נקמינן ונטרינן, ומסיפיה דקרא נוכיח דכן הוא דכתיב את בני עמך ודרשינן בעושי מעשה עמך וכדומה...

... ראוי לשרידי ה' למחות ויוכיחם אפי' מאה פעמים דממצות הוכח תוכיח אינו ניצל, ואלו האנשים החטאים מזידין הן, ואף על פי שאתה מוסיף על עונשן ולא יקבלוהו הלעיטהו לרשע וימות, ואף על גב דביבמות שילהי (פ' הע"י) אמר רבי אלעזר בן שמעון כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, וגם סמ"ג כתב שם דאף במזידין צריך לשתוק והביא ראה (מפ' הע"י) היינו בדבר עבירה קלה, אבל בנדון כזה דאיכא ביה ביטול דיני התורה צריך האדם להוכיח כמה וכמה פעמים עד שיכנו החוטא, ועד שיקללנו, ועד שיעשה לו נזיפה, כדאיתא בערכין (פ' יש בערכין) משם רב ושמואל

נב

הוכח תוכיח אפילו אלף פעמים

מ"ע להוכיח לחבירו, יכלול הן אם חטא איש לאיש לא ישנה אותו בלב אלא יוכיח אותו למה עשית לי כך וכך והן אם הוא חוטא למרות או ירצה לחטוא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך.

אפי' אלף פעמים

אם לא שהוא לץ ומתלוצץ עליו ומצוה לקבל תוכחה ולאחוב את המוכיח. (נתיב מצוותיך אוצר החיים אות צ"ח, [ועיין לעיל מספר המצות מצוה ר"ה])

נג

התוכחה גורמת לחזור בתשובה

... והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין ואתו חוזר בתשובה כמו שכתוב בתורה זכור ואל תשכח. (רמב"ם ה' תשובה פ"ד הלכה ב')

נד

"עד סוף השירה". ולמה פוסקין בה בענינות אלו מפני שהן תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה. (רמב"ם הלכות תפלה פ"ג הלכה ב')

נה

אילו הנחנו השגגות בלי להוכיח עליהם היו מוסיפין שגגות על שגגות ותפול התורה מעט מעט - מוטב שיהיו שוגגין רק כשכולם שוגגין

בתשב"ץ (ה"ב תשובה מ"ז) כתב וז"ל: "וכתבו בתוספות דדוקא במלתא דידיעין דלא מקבלי מינן, אבל אי לא ידעין אי מקבלי אי לא מקבלי חייב למחות כדמשמע בפרק במה בהמה, ואלו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום, היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט, ונ"ל ג"כ שזה לא נאמר (מוטב שיהיו שוגגין וכו') אלא בדבר שכולם שוגגין כהיא (דפ' חזקת ס' ע"ב) בענין רבו פרושים בישראל, אבל בדבר שמיעוטן שוגגין מצוה למחות בידם ואף אם יבאו להיות מזידין כדי להזהיר לאחרים שלא יבאו לידי מכשול דילפי ממקלקלתא ולא ילפי מתקנתא כדאיתא (בירושלמי דמשקין פ"ב ה"ב), והמורה הוראות אם הזהיר את העם, והם לא הוזהרו עליו נאמר ואתה את נפשך הצלת, (ובפ' הספינה פ"ט ע"ב) אריב"ז אוי לי אם אומר וכו' ואסיקנא דודאי אמרה, ומהאי קרא אמרה כי ישירים דרכי ד' צדיקים ילכו בס' וכו', עכ"ל. [ועיין באור החיים הק' פרשת נצבים בביאור מצות התוכחה כנ"ל].

נו

ההבדל בין תיבת "הוכחה" לבין תיבת "תוכחה"

בשו"ת הריב"ש (תשובה תל"א) וז"ל: מה ששאלתי מאי איכא בין לשון הוכחה. ולשון תוכחה הוכחה. הוא כשיש מחלוקת בין שנים. ובא הג' והכריע ביניהם. כמו שאמר יעקב ללבן ויוכיחו בין שנינו. ואמר איוב לו יש בינונו מוכיח, ישית ידו. ותוכחה הוא מי שמוכיח לחבירו על מעשיו. כמו הוכח תוכיח את עמיתך. ומוכיח לרשע מומנו, ורבים, ויוכח אמש. אינו מענין תוכחה. שהרי השם יתברך לא הוכיח ללבן על מעשיו, אלא שצוהו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע. ויש בזה הוכחה שהדין עם יעקב ולא עם לבן, עכ"ל.

נז

חייב להוכיח על עוברי עבירה בשוגג או במזיד, אפילו אם ברור לו שלא יקבלו - ואם לא הוכיח, עבר על מצות עשה של "הוכיח תוכיח" ויקבל עונשו

בשו"ת בנימין זאב (תשובה ש"ג) כתב וז"ל: ... אבל אם הם שוגגין או מזידין חייב להוכיחם אפי' שברור לו שלא יקבלו

נט

רבינו הקדוש בעל אור החיים מוכיח ומחזיר בתשובה אנשים פשוטים

האור החיים הקדוש התעסק להחזיר אנשים פשוטים למוטב ולקרובם תחת כנפי השכינה כדמוכח מאוה"ח פ' בלק (כג, י) ראיתי אנשים וכו'. וגם דרשותיו טובבו על קוטב זה כדמשמע מהסכמת רבני ירושלים על ספרו ראשון לציון: "נפלאים מעשיו מהדר אזכותא דרבים והן בפיו תוכחת מוסר משום אקרובי עם אלקי אברהם ליראה את ה' ורבים מעמי הארץ מתי'הדים וכו'.

ובהסכמת הגר"מ בעל יד מלאכי על פרי תואר: "שתו העם ולקטו פרי נימוקו וטעמו ודרך חיים תוכחת מוסר עשויות באמת וישר וכו' אוזן שומעת תוכחת חיים".

ובהסכמת הגאב"ד מנטובה: במתק לשונו ובעומק חכמתו הרביץ תורה והרבה יראת שמים בעיר וכו'. תלמידו של רבינו הר"מ פראנקו ז"ל מליוורנו מעיד: אחר הלימוד (השיעור בכל ליל) פתח פיו לדרוש וכולם היו מוסר עם משלים מתוקים אשר ע"כ כל העם הי"ו יתאוו תאוה לשמוע מפיו וכו' עד שכמעט לא הי' מקום ליכנס מרוב העם, ולא די שיבואו אנשים וקטנים אלא אף הנשים של הגבירים באות לחדר נשי הרב לשמוע מפיו ד"ת וכו' וכדי להמשיך לב השומעים כל הלילות היה מברך את הקהל עם נוסח חדש מלא ברכות וכו'.

(הקדמת ספר מאור החיים)

הרה"ק מוהר"י מנעשכ"ז צוק"ל סיפר ששאל הרה"ק ר' גרשון קיטיווער צוק"ל את רבינו על תלמיד אחד משיבתו שראהו שלא הי' הגון אז. והשיבו רבינו, כן דרכנו **לקרב הרחוקים**.

(ספר זכרון טוב, ע' 41)

פעם בנסוע רבינו עלי דרך איקלע ליער אחד וחברת לסטים רצו לרצחו. אבל הגדול שבהם מנעם מזה והתייחד עם רבינו וסיפר לו שהוא הי' תלמידו מזמן רב ושמו כך וכך, תמה רבינו, אם כן היאך הגעת לידי מדה זו להתחבר עם פועלי און. ויען, שהתקוטט עם הוריו וכיון שבא לכלל כעס הרגם, ואז אמר בלבו דכיון שאין לו תקוה ותוחלת ואין לו חלק לעולם הבאה המיר דתו לגמרי. רבינו דיבר על לבו וסידר לו דרכי תשובה ונעשה לו ערב שיזכה לחיי עוה"ב. הדברים נכנסו ללב הרוצח וברח עם רבינו בתחבולה מן חבריו ושב מקירת לבו ואמר לרבינו, כי ודאי הוליכו הקב"ה ביער זה כדי לתקן אותו ולהחזירו בתשובה, דכיון שהוא מורו ורבו שלמדו תורה, עליו מוטל להוציאו מחושך וצלמות והביאו לידי עוה"ב. (ספר ליקוטי מעשיות [ירוש' תרס"ט] ע' ה-יא, אוצר המעשיות, ע' ג. עיי"ש באריכות)

הגה"ק משינאווא זי"ע שח כי בהיותו בארה"ק בט"ו תמוז שהוא יומא דהלולא של רבינו, הלך להר הזיתים להשתטח על ציונו. והי' פלא בעיניו על שמהספרדים לא באו על ציון קדשו בהלולא דילי'. וחקר לדעת מה זה. והשיבו לו כי האוה"ח הק' הי' לו **מלחמות עמהם כי הכיר במצחם את מעשיהם וכהנה והם לא הכירו גדולת קדושתו וממילא גם אחרי הסתלקותו לא יבינו לרומם קדושתו, משא"כ האשכנזים והחסידים שרבים הבעש"ט, ראה וידע והגיד גדולתו, מורשה היא לנו ממנו כי קדוש ונורא שמו.**

ס

המונע מהוכחה מבטל עשה ול"ת של "ולא תשא עליו חטא", שלא ישאר בו החטא

אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (תיקונים ה' תדב"ר פ"ג) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה כי ודאי עשה תשובה גם מצינו שאמרו ז"ל (פסחים ק"ג): בפרשת כי תראה חמור שונאך וגו' שהכתוב מדבר במי שראה בחברו דבר מגונה שמצוה לשנאותו. וכאן צוה הכתוב שאם ראה דבר מגונה בתלמיד חכם אינו נכלל בגדר אותם שצוה ה' לשנאותם אלא צריך להחזיקו כי ודאי עשה תשובה, והוא אומרו לא תשנא את אחיך שהוא תלמיד חכם המתכנה בשם אח דכתיב (תהלים קג): למען אחי ורעי.

ור' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו מוחר אף שאול ביהונתן וגו' פירש"י יהונתן הוכיח אביו שאול עד שקצף עליו שאול.

ואף על גב דהרמב"ם פסק בהלכות דעות (פ"ו) כרב דאמר עד שיכנו אין הלכה כן, אלא כר' יוחנן דאמר עד כדי נזיפה, וכן דעת סמ"ג בעשאין (סימן י"א) והלכה כרבי יוחנן לגבי כולו כדאיתא פ"ק דביצה והשתא נדון ק"ו מיהונתן עם אביו, דאם הבן דחייב בכבוד אביו הוכיחו לא כ"ש איש לחבירו שאינו חייב בכבודו דצריך להוכיחו, ואי איתא דבמזידין ישתוק כדכתב סמ"ג מאי האי דחזר הקב"ה ממדה טובה לרעה הא לא היו מוזהרין להוכיחם ולמחות בידן אלא מדהודה הקב"ה למ"ה ע"כ צריך לומר דחייב האדם למחות ולהוכיח, וכ"ש אהאי עבירה כי הכא ולא דוקא אעבירה גדולה כי האי אלא אפילו על לאו א' חייב למחות ולמסור נפשו כדי להחזיק את הדת ומשום קדושת ה' דהכי אשכחן בברכות פרק מי שמתו דמוסר נפשו רב אדא בר אהבה על לאו דכלאים ומשום פריצותא דחייא לההיא גויה דהות לבישא כרבלתא בשוקא פירוש בגד אדום דאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לידי עבירה וכמו שכתב הערוך ערך כרבל ראשון, ותדע דקפדינן אלבוש אדום דהאלפסי ז"ל (בסנהדרין פרק בן סורר ומורה) כתב אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו ערקתא דמסנאה פירוש הגוי' באותו זמן היו עושין רצועות של מנעליהן אדומות, וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי ואם יאמר הגוי לישאל עשה וכו', רצועות מנעלך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה ואף על פי שהוא מצוה קלה וכמה פרהסיא אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן אין פרהסיא פתוחה מעשרה בני אדם הא קמן דלבישת אדום שנוהגים הגוי' פריצות הוא לישאל מדהביא האלפסי האדום בגוים והשחור לישאל דאין דרך ישראל הליות אדום לבושם אלא שחור שהוא מורה הכנעה ומשום הכי נקט לגוים אדום ולישראל שחור ודוקא נקט להשמיענו דאין דרך ב"י ללבוש אדום שהוא לבוש חשוב כדפירש"י פ' מי שמתו גבי ההיא גויה דהות לבישא כרבלתא שהוא לבוש חשוב וקם רב אדא קרעה מינה דחשב ישראלית היתה איגלאי מלתא למפרע דגויה היתה שמייה בארבע מאות זוזי והתם היה לו לרבי אדא לירא אפילו שהיתה ישראלית שמוא אחד מקרוביה יכנו או יקלנו או יזפינו ולא חש כלל אלא מוסר נפשו משום להחזיק הדת ומשום קדושת ה' דחשב דישאלית היתה ומשום פריצות ומשום כלאים מוסר נפשו כ"ש הכא דאיכא ביטול מצות הרבה דראוי לו לאדם למסור נפשו להחזיק הדת ואפי' ראה אד' רבו לובש כלאים של תור' חייב לקורעו מעליו כדכתב הרמב"ם הלכו כלאים סוף פ"י וסמ"ג בלאוין סימן רפ"ז וז"ל הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק כופין לו וקורעין מעליו מיד ואפילו היה רבו שלמדו תורה וחכמה שאין כבוד הבריות דוחה איסור ל"ת המפורש בתורה כו' עד לפיכך אם היה עליו שעטנז של דבריהם אינו קורעו מעליו בשוק עד שמגיע לביתו ואם היה של תורה פושטו מיד עד כאן לשונו ורב אדא כיון דראה שהיתה לבושה אדום דאיכא ביה פריצות חשב נמי דהיה נמי כאלים של תורה ולכך קרעה מינה ואפילו שהיתה אשה חשובה דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ובכלאים של תורה אפילו הוא בעצמו חייב לפושטו מעליו אפילו בשוק אפילו שיזלזל עצמו בכך דאין חכמה ותבונה ועצה חשובה נגד מצוות ה' יתברך.

ונחזור לעניינינו דהכא דאיכא בידיהו ח"ה מי שיוכיחם ומייסרם קידוש ה' עושה ואפי' למסור נפשו לקיום הדת יש להוכיח דהא התם לגבי רב אדא משו' קדוש ה' מסרי נפשיהו קמאי דאמרין התם אנו קא מצערנא נפשיה ומצווח קא צווחיננולית דמשגח בן א"ל קמאי הוו מסרי נפשיהו אקדושת ה' אנו לא מסרינן נפשינן אקדושה ה' כי הא דרבי אדא בר אהבה כו' ואם ח"ו לא נוכיח אותם במה שביטלו דיני התורה אנו נענשין דמי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש דבעבירה גדולה כי הכא צריך להוכיח מיד, עכ"ל (ועיי"ש באריכות גדול).

שיתכנס בלב קרובי ה' הרחוקת הלב על מעשה ה' זה, כי יאמרו שאינם מובטחים בחייהם ובשלוותם הגם כי יפלאו להטיב מעשיהם, לזה בא דבר ה' כאן ואמר לצדיקיו לא תשנא את אחיך בלבבך, פירוש אחיך זה הקב"ה, ויש לך לדעת שלא לכל ישראל בהשוואה יקרא הקב"ה אח אלא להקרובים והדבקים בה' כרבי עקיבא וחביריו, וצוה להם שלא יתרחק לבם מה', שהרחקה היא ענף השנאה. ואם תאמר מה אשיב אל לבי לבטחון בחיי ובשלוותי, לזה אמר הוכח תוכיח את עמיתך וזוה לא תשא אתה עליו פירוש בשבילו חטא, כי כלום טעם תפיסת הצדיק הוא בשביל עון הדור אם יוכיחנו הרי הוא ניצול ממה נפשך, אם חזרו בתשובה הרי אין כאן עונות שיתפס עליהם, ואם לא חזרו הרי נפטרת מתפיסה, כמו שיגלה סודו ביד עבדיו הנביאים דכתיב (יחזקאל לג) ואתה כי הזהרת רשע וגו' הוא רשע בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת. ולדרך זה נתיישבו כל הדקדוקים שדקדקנו בפסוק.

(אור החיים יט, יז.)

סז

אילו היו יודעים בני העולם גודל השכר להחזיר חברו למוטב היו רודפים אחריו תמיד כמו שרודף אחרי כסף וזהב

היא אדם זהיר לראות תמיד לרדף אחר חברו להחזירו למוטב, כמו שכתב בזוהר (תרומה קכה, ב - קכט, א), דאלמלי הווי ידעי עלמא כמה שכרו גדול, היו רודפים אחריו תמיד כמי שרודף אחר כסף וזהב. ובפרט בעבירה המפרסמת בין המון העם, בעונותינו הרבים, בעבירות המפורסמות בתורה, הירא והחרד לדבר ה' לקנאות קנאת ה' צבאות, לפקח על אותם אנשים להדריכם בדרך ישרה, וגם להודיעם עונש העבירה כמה ענשו גדול מאוד - אולי ואולי יתנו מקום לדבר להרהר תשובה בלבם ולסור מדרכם הרעה. "והחיי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב): הלוא סוף האדם למוות (ברכות יז, א), ומי יודע מה ילד יום (ע"פ משלי כז, א), והכל לפי החשבון (אבות ד, כב). גם רוב המוני העם מניחים תפלין על המצח ולא על המוח, וצריך אזהרה גדולה על זה, ולא יזידון עוד.

(שבט מוסר פרק כ)

סח

חיוב תוכחה - גם לעיר אחרת

איכא חיוב תוכחה לחכמי הדור גם לעיר אחרת כמו שכתב בשו"ת מהר"ם מיניץ (סימן צח), וכן כתב הרשב"א (חלק ג, תיא) ובשו"ת מהרא"מ (חלק א, מה) בשם התשובה שבספר כלבו (סימן קמב), ובשו"ת בשמים ראש (פא). (תוכחת החיים - בחוקתי). [ועיין בהדקמה אות יב מהצה"ק ר' הלל מקאלמייא זי"ע].

טו

בעל תשובה צריך שישב רבים מעון

צריך בעל תשובה שישב רבים מעון, וילמד וידריך בני אדם בדרך ישרה וזיהרים בתשובה, ויוכיחם ויודיעם עונשן ומתן שכרן איך הקדוש ברוך הוא מקבל תשובה; כמו שאמר דוד המלך, עליו השלום, בתפילתו (תהלים קיט, יח): "גל עיני" וכו'; אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו" (שם נא, טו).

(שבט מוסר פרק יט)

סגולה לרפאות חולי הנפש

להשיב רבים מעון כאשר תשיג ידו, שנאמר (יחזקאל יח, ל): "והשיבו מכל פשעיהם" - למדנו כי זה מעקרי השושבה, עד כאן.

(שבט מוסר פרק יט)

או על דרך אומרם "את ה' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים, כמו כן כאן את אחיך פירוש המתרבה מאת אחיך, ותיבת אחיך חוזרת על הבורא ב"ה שנקרא אח לישאל (מ' שוחר טוב כ"ג) כביכול. ואומרו הוכח תוכיח מדבר בנושא אחר שהם המון העם, ולזה אמר את עמיתך ולא אמר הוכח תוכיחנו וחוזר לאחיך שאמר בתחילה אלא לומר שאינו מדבר במה שהתחיל לדבר בו שהוא תלמיד חכם אלא בהמון העם שמצוה לשנאותו, מצוה ה' שיוכיחנו על פניו למה תעשה כה, בנעימות לשון בחיבה וברכות לשון.

טא

האוה"ח הק' כתב דמי שאינו מוכיח המון העם עובר בעשה ול"ת ואמרו ולא תשא עליו חטא, פירוש שלא ימנע ממנו התוכחות שבוה ישאר במשא חטאו ולא ישוב אל ה', הא למדת שאם לא הוכיחו בטל עשה זהוכח ולא תעשה של ולאמי תשא.

(אור החיים ויקרא יט, יז, ר"ל משלי ד"ה גם)

טב

בין אדם לחברו

הוכח תוכיח... ולא תישא עליו חטא, פירוש, לא תחליט בדעתך שמה שנשבב מאחיך ברשע עשאו ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו, אלא תהיה דן אותו לכף זכות ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים. או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לבל עשות כדבר הזה והרי הוא כריע כאח לך.

לא תשנא את אחיך וגו'. פירוש, אם נשבב מאחיך דבר הגורם לשנאותו לא תשנאהו בלבבך אלא בפין דבר אליו תוכחות על אשר ככה סבב, והוא אומרו הוכח וגו'. ואומרו ולא תשא עליו חטא, פירוש לא תחליט בדעתך שמה שנשבב מאחיך ברשע עשאו ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו אלא תהיה דן אותו לכף זכות, ותוכיחנו ועל ידי התוכחה יהיה אחד מב' דברים, או יתן אמתלא להנעשה ואין חטא, או יתחרט על הנעשה וישוב לבל עשות כדבר הזה, והרי הוא כריע כאח לך. (שם)

טג

לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השארת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך אחוה ושיעור זה כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת את והרי הוא עובר משום לא תשנא

עוד נראה לפרש בהעיר עוד בשיעור הנדבר שהיה צריך לומר לא תשנא בלבבך את אחיך, שייגמור מקום השנאה שהתחיל לדבר בה ואחר כך יזכור את מי ישנא. אכן יכוין להודיע שיעור השנאה אשר ה' מצוה עליה, שלא יאמר אדם שאינו קרוי שנאה אלא שנאה גמורה לבקש רעתו ולחפוף בכליונו, אבל הרחקה בלב אינה קרויה שנאה, לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השערת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך את, ושיעור זה כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת את, והרי הוא עובר משום לא תשנא.

עוד ירצה בהעיר למה באזהרת לא תשנא דקדק לומר את אחיך ובאזהרת הוכח תוכיח אמר את עמיתך שנראה שמדבר בב' נושאים.

(אוהה"ק ויק' יט יז)

טד

ע"י התוכחה יזכה הצדיק שלא יתפס בעון הדור, אפי' אי לא ישמעו ח"ו בקולו

עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (שבת לג:) בעון הדור נתפסים גדולי עולם, וכן הוא אומר (שה"ש א) אשכול הכופר וגו', ולצד זה חש הכתוב